

THE INFLUENCE OF GLOBALIZATION ON THE EUROPEAN CULTURAL IDENTITY¹

Laurențiu Petrila, PhD Student, Babeș-Bolyai University of Cluj Napoca

Abstract: Globalization does not represent an abstract phenomenon; it equally impacts the individual and the society. Its effects can be observed not only at the structural and institutional level, but it is also reflected in the lives of individuals and communities.²This phenomenon produced profound transformations within the fields of culture and identity.

Globalizations represents more than the new opportunities brought by social media, online communication and negotiation. These connections support it but they also depend on a culture that is being more and more globalized a culture that perceives the world drastically different than it used to be perceived centuries ago.³The most significant discrepancies are considered to be those related to culture not only those related to technological and financial transformations. What distinguishes the global era from the others, is the spreading of certain cultural hypothesis throughout the world...we all share the same basic ideas (an ideological core)-a fact that would have been considered unusual for our ancestors.⁴

This contributes to the creation of a certain type of identity. The culture circulates at a different level, on more extended areas and in a very short period of time, sometimes even live. The philological analyses argue that the outmost important consequence of globalization is its ability to produce identity transformations and as a result the majority of the population have nowadays a bicultural identity. Within Europe, the idea of European identity is being spread and in the globalization context, the goal of its construction became a challenge since one must take into account the influences of a global culture not only the national cultures of the member states.

The current study aims to produce a theoretical analysis of the changes brought by globalization and its impact on the European society concerning culture, religion and identity. The globalization's influences on culture are beneficial in what concerns the broadening of cultural knowledge and the opening of new horizons. However, they also determined unsettlements and identity difficulties that necessitate a timely analysis.

Keywords: globalization, identity, culture, European construction

Definiția preliminară dată globalizării de către sociologul Ritzer este *răspândirea mondială a unor practici, extinderea relațiilor dincolo de limitele continentelor, organizarea vieții sociale la scară globală și sporirea unei conștiințe globale comune.*⁵ Definiția cuprinde câteva dimensiuni pe care le presupune globalizarea și anume un model de viață comun (practici, tipuri de acțiune, modele de comportament), tipare de relații sociale, culturale, economice și politice globale și dimensiunea psihologică și spirituală care vizează dezvoltarea unui eu colectiv de scară globală.

¹Această lucrare este rezultatul cercetării doctorale ce a fost posibilă prin sprijinul financiar oferit prin Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007-2013, cofinanțat prin Fondul Social European, în cadrul proiectului POSDRU/159/1.5/S/132400, cu titlul "Tinerii cercetători de succes – dezvoltare profesională în context interdisciplinar și internațional"

² Andrew Jones, *Globalizarea. Teoreticieni fundamentali*, Ed. CA Publishing, Cluj-Napoca, 2011, pp. 57-58.

³ James V. Spickard, în Beyer, Peter & Beaman, Lori, *Religion, Globalization and Culture*, 2007, p. 233.

⁴ *Ibidem*.

⁵ George Ritzer, *Globalizarea nimicului. Cultura consumului și paradoxurile abundenței*, Humanitas, București, 2010. p. 19.

Cea mai generală definiție a globalizării este considerată *interconectarea și interrelaționarea crescândă a tuturor aspectelor societății*.⁶

Dimensiunea culturală - producțiile hollywoodiene pot fi vizionate peste tot în lume, iar americanizarea culturii mondiale este un fapt incontestabil. Culturile regionale și locale nu dispar însă din această cauză. Din contră: informarea cu privire la aceste culturi este unul din fenomenele secundare ale globalizării.

Fenomenul globalizării și cauzalitatea resurgenței culturale-religioase

D. Hopkins în *Religions / Globalization*, afirmă că nu putem vorbi despre globalizare fără a vorbi despre religie și că nu putem vorbi despre religie fără a ține seama de modul în care religia ar fi pus bazele pentru începuturile și lansarea globalizării.⁷ Religia și globalizarea sunt interconectate. Autorul notează că pentru cele mai multe culturi ale lumii, religia intervine și influențează în mod complet și decisiv viața cotidiană afectând atât practicile de supraviețuire cât și speranțele omului. Astfel, normele religioase fac parte integrantă din viața umană. Dinamica religioasă mondială a însoțit evenimentele economice și politice contemporane, spre exemplu căderea regimurilor comuniste din Europa de Est și din Uniunea Sovietică. Oamenii formați într-o perioadă marxist-leninistă au căutat să umple golul lăsat de un aparat de stat în transformare prin intermediul religiei⁸. De asemenea, instabilitatea transformărilor geopolitice cauzate de căderea Zidului Berlinului și efectele faptului de a exista o singură superputere mondială a produs dispute regionale, care au luat adesea forma conflictelor religioase. Una dintre manifestările globalizării – ruperea granițelor familiare și a balanței puterii – a permis religiei să se desfășoare ajutând la reformarea noilor comunități. În plus, situații întâlnite în arena mondială, cum ar fi criminalitatea în creștere, frica, greutățile economice pentru cetățenii de la baza societății, precum și apariția unor grupuri religioase, însoțită de un activism descentralizat de a le combate, încurajează la o analiză asupra rolului religiei în probleme din viața oamenilor de zi cu zi. În perioada contemporană sunt întâlnite, nu mai puține, ci mai multe mișcări religioase, ceea ce determină explorarea religiei în contextul globalizării.⁹

Thomas Scott, în articolul *A Globalized God: Religion's Growing Influence in International Politics and Culture* scris în revista *Foreign Affairs*, evidențiază o revenire intensă a religiei în viața socială. Peste tot în lume - din sudul Statelor Unite în Orientul Mijlociu - religia este în ascensiune (într-un proces de trezire, de renaștere). Aceasta este în creștere în țările cu o mare varietate de tradiții religioase și niveluri de dezvoltare economică diferite, sugerând că nici sărăcia, nici excluziunea socială nu este singurul factor responsabil. Renașterea religioasă nu este pur și simplu definită de creșterea fundamentalismului - aderarea rigidă la un anumit set de ritualuri și doctrine - cât de faptul că ea apare printr-o varietate de ritualuri și practici reînnoite, atât publice cât și private.¹⁰

⁶ Jones, p. 10.

⁷Hopkins Dwight N., *Religions /Globalization. Theory and cases*, Duke University Press, Durham and London, 2001, p. 4.

⁸Hopkins, p. 1.

⁹*Ibid.*

¹⁰Thomas, Scott M., *A Globalized God: Religion's Growing Influence in International Politics and Culture*, articoldisponibilpe Internet, <http://www.longlooking.com/2011/10/a-globalized-god-religions-growing-influence-in-international-politics-and-culture/> , accesat la 31 martie 2013.

Pe fondul transformărilor produse de către globalizare, religia participă într-un mod reînnoit la procesele ce au loc ca și consecințe ale fenomenului globalizării. O varietate de tendințe, precum schimbări demografice, urbanizare, și transformarea globală a religiei, indică faptul că religia va contribui la conturarea dinamicii marilor puteri existente, a celor noi și a celor în curs de dezvoltare, influențând încercările SUA de a promova libertatea, societatea civilă, democrația, coeziunea socială, precum și dezvoltarea economică din întreaga lume. Efectul transformator al globalizării asupra religiei va juca, de asemenea, un rol-cheie în prevalența terorismului global, conflictul religios, și alte amenințări la adresa securității internaționale.¹¹

Scott relevă faptul că Manifestările religioase care au loc peste tot în lume sunt tendințe împletite cu globalizarea și ele evidențiază tendința de a crea o lume mai unificată și totuși mai fragmentată. Identități religioase, globale și locale, devin legate, deoarece globalizarea schimbă însăși natura religiei și a rolului său în afacerile internaționale.¹²

Impactul globalizării asupra culturii și a religiei

Globalizarea nu este un fenomen abstract ci unul care are impact asupra individului și societăților. Sociologul Anthony Giddens se află printre primii analiști care încă de la începutul anilor '90 a avansat o serie de argumente cuprinzătoare cu privire la implicațiile proceselor contemporane de globalizare asupra tuturor oamenilor de pe planetă. Acest lucru include argumente specifice despre implicațiile asupra indivizilor, organizațiilor, națiunilor, firmelor, guvernelor, politicilor și politicii în general.¹³

Argumentele aduse de Giddens sunt centrate pe patru dimensiuni asupra cărora sunt evidențiate implicațiile globalizării. Prima dimensiune și primul argument vizează modul de viață în ansamblul ei: trecem printr-o perioadă de transformare istorică majoră, globalizarea restructurează modul în care trăim într-o manieră foarte profundă, afectează viața de zi cu zi, precum și economiile și statele. Implicația majoră a globalizării contemporane este, de altfel, faptul că reprezintă o realitate de neocolit.¹⁴ Urmează în șirul argumentelor tradițiile societăților și în special religia. Globalizarea reprezintă atât o oportunitate cât și o amenințare. Societățile tradiționale s-au destrămat deja, iar valorile tradiționale le urmează. O implicație a globalizării este faptul că alte tradiții, precum religia trec și ele printr-o transformare majoră. Giddens sugerează că fundamentalismul religios este o reacție la prăbușirea tradițiilor și trebuie înțeles pornind de la acest aspect. Globalizarea promovează cosmopolitismul având în vedere că într-o lume ce se globalizează trăim în mod regulat în contact cu oameni care gândesc și trăiesc diferit. Acest lucru a cauzat și va continua să cauzeze conflicte în secolul XXI, odată ce fundamentalistii din sferele religiei, naționalismului și identității etnice se refugiază în tradiția reînnoită și purificată, precum și în violență.¹⁵ Deducția implicită care derivă de aici și care constituie un al treilea argument, este aceea că, în fața unor astfel de conjuncturi oamenii trebuie să reacționeze. Nu este posibil ca în lumea contemporană să rămânem inerti, iar aceste procese de transformare reclamă o reacție. Firmele trebuie să

¹¹Ibidem.

¹²Ibidem.

¹³ Jones, p. 57-58.

¹⁴Ibid.

¹⁵Ibid.

rămână competitive, muncitorii trebuie să se recalifice, iar guvernele trebuie să abordeze noi riscuri și provocări la adresa securității. Globalizarea contemporană dă naștere mai degrabă unei nevoi acute de a fi pro-activ și de a face față transformărilor.¹⁶ A patra și ultima implicație, despre care vorbește sociologul britanic, vizează instituțiile. Globalizarea aduce cu sine sau determină și nevoia continuă de a reconstitui instituțiile pentru ca acestea să poată aborda noile provocări ale globalizării. Printre acestea se află instituțiile naționale și internaționale de guvernare, dar și familia, munca, tradiția și chiar natura. Globalizarea a subminat și a transformat circumstanțele în care ele (*vechile instituții*) există iar acestea sunt, astfel, inadecvate pentru îndatoririle pe care trebuie să le îndeplinească. [...] națiunile de astăzi se confruntă mai degrabă cu riscuri și pericole decât cu inamici, ceea ce are ca efect schimbări majore în însăși natura lor. Neputința pe care oamenii o simt în fața globalizării nu este, așadar, un semn al eșecului personal ci mai degrabă inabilitățile instituțiilor noastre.¹⁷ Concluzia formulată este aceea că gradul în care se vor adapta instituțiile la globalizare va determina modul în care vor arăta procesele de globalizare în deceniile următoare.

Impactul globalizării este considerat a fi unul complex și vast care nu se reduce doar la aspectele așa-zis vizibile. James V. Spickard în lucrarea *Religion, Globalization and Culture*, coordonată de către Peter Beyer, notează că globalizarea implică mult mai mult decât posibilitatea de a suna prietenii care se află la celălalt capăt al lumii. Aceasta implică mai mult decât o rețea complexă de relații comerciale care aduc cafea și ceai la micul dejun pe mesele noastre. Implică chiar mai mult decât piețele financiare interconectate, care ne permit să folosim cardurile de credit peste tot în lume. Deși sunt importante toate aceste conexiuni mondiale, ele sunt doar o parte din imaginea globală. Aceste conexiuni sprijină dar și depind, în același timp, de o cultură din ce în ce mai globalizată, una care își imaginează lumea cu mult diferit decât a fost cazul în epocile anterioare.¹⁸ Diferențele cu adevărat semnificative sunt considerate cele legate de aspectele culturale nu doar cele care vizează modificările tehnologice și financiare. Ceea ce distinge epoca globală de celelalte este răspândirea anumitor ipoteze (asumpții) culturale în întreaga lume. Aceasta nu se referă doar la faptul că ne conectăm (sau nu ne conectăm) unul cu altul, că ascultăm (sau nu ascultăm) aceeași muzică, că urmărim (sau nu urmărim) același tip de divertisment. Mai important este că împărtășim aceleași idei de bază (nucleu ideologic) – ceea ce pentru înaintașii noștri ar fi fost ciudat (de neimaginat, inimaginabil).¹⁹

Din categoria a ceea ce reprezintă idei de bază împărtășite global fac parte și drepturile omului, care au devenit o dimensiune universal valabilă: observăm că oamenii din întreaga lume se văd, ei înșiși, din ce în ce mai mult ca indivizi. Ei se văd ca având *drepturi individuale*, indiferent dacă pot sau nu pot exprima aceasta într-un mod clar și profund. În plus, ei văd pe fiecare individ ca având astfel de drepturi, indiferent cărui guvern se supune. Aceste drepturi sunt considerate ca fiind *universale* – o consecință naturală a faptului de a fi om, nimic mai mult.²⁰

¹⁶ Jones, p. 58-59.

¹⁷ *Ibid.*

¹⁸ Beyer, p. 233.

¹⁹ Beyer, p. 233

²⁰ *Ibid.*

Modul în care individul se percepe pe sine în raport cu lumea este o altă idee împărtășită în comun în societatea globalizată: interesant este că, oamenii se percep în același timp atât în calitate de cetățeni globali, mondiali, ca parte a unei umanități comune care împărtășesc un statut esențial precum drepturile intrinseci ale unei ființe umane, cât și având dreptul de a se asocia cu alții de aceeași etnie (percepându-se ca cetățean local). Noțiunea duală că fiecare individ este, simultan, un cetățean al unui stat-națiune, de multe ori bazat pe etnie, și, în același timp, un cetățean global, este ceva nou.²¹

O altă idee nouă împărtășită ca urmare a impactului globalizării asupra celorlalte dimensiuni ale societății este în raport cu religia: de asemenea, este nouă ideea că toți oamenii au (sau nu au) o religie, și că ei au (sau ar trebui să aibă) un anumit tip de relație cu această religie (sau non-religie). În mod concret, religia este ceva în care oamenii ar trebui să creadă și a cărei organizații ar trebui să aparțină. Oamenii religioși susțin că religia ar trebui să fie un punct de referință (central) care orientează viața oamenilor.²²

Departea de a dispărea din contextul globalizării, religia nu doar că este prezentă (într-o formă latentă și tot mai pasivă conform previziunilor secularizării), ci se manifestă și interacționează într-o manieră înnoită cu dimensiunile societății: ca și alte aspecte ale vieții (post)moderne, și, în ciuda unor dovezi aparente a tendințelor spre o mai mare secularizare, religia constituie o parte vitală a proceselor globalizante, fiind atât obiectul cât și un factor semnificativ în efectuarea schimbării, pluralității, și transformării. În același timp, religia interacționează - pozitiv și negativ, cu alte procese sociale și instituții, în special cu politica, educația, economia, precum și cu formele diferite în care religia se manifestă.²³

Impactul globalizării a fost analizat și din perspectivă psihologică prin care se evidențiază trăirile umane în condițiile globalizării, nesiguranțele ce apar și nevoile de orientare ce se resimt. Majoritatea acestor analize descriu consecințele globalizării din perspectiva identităților multiple trăite de oameni.²⁴ Analizele psihologice pun accentul pe ideea că globalizarea are ca și consecință centrală aceea de a produce transformări ale identității. Acest tip de analiză semnaleză, din perspectiva profesorului Andrei Marga, patru aspecte ale identității care s-au detașat ca probleme relative la globalizare: primul, ca o consecință a globalizării, este acela că cei mai mulți oameni din ziua de astăzi își dezvoltă o *identitate biculturală*, în care o parte a identității lor este înrădăcinată în cultura lor locală, în vreme ce altă parte provine din conștiința relației lor cu cultura globală. Al doilea rezidă din aceea că eventualitatea *confuziei de identitate* ar putea să crească printre tinerii din culturile nonoccidentale. Întrucât culturile locale se schimbă, ca răspuns la globalizare, unii tineri nu se simt acasă nici în cultura locală, nici în cea globală. Al treilea constă în aceea că în fiecare societate există oameni care formează *culturi alese de ai înșiși*, împreună cu persoane care gândesc la fel și care doresc să aibă o identitate ce nu este ce nu este atinsă de cultura globală și valorile ei. Al patrulea este acela că explorările identității în iubire și muncă se întind și cresc dincolo de anii adolescenței într-o perioadă de postadolescență a *maturității emergente*.²⁵

²¹*Ibid.*, p. 235.

²²*Ibid.*

²³ Beyer, p. 253.

²⁴ Andrei Marga, *Religia în era globalizării*, Ed. FundațieipentruStudiiEuropene, Cluj-Napoca, 2006, p. 25.

²⁵*Ibid.*

Profesorul Andrei Marga observă interesul manifestat de către teologi vis-a-vis de efectele globalizării care au reflectat asupra *nevoilor de reelaborare a teologiei și de înnoire religioasă apărute în consecința globalizării*. Cel care a făcut un program cuprinzător dinaceastă înnoire, Hans Kung, a observat că criza puterilor conducătoare ale Occidentului este între timp o *criză morală* a Occidentului în general, inclusiv a Europei: distrugerea tradițiilor, a unui sens cuprinzător al vieții, a regreselor necondiționate și lipsa noilor scopuri, cu efectele psihice ce rezultă de aici. Mulți oameni, nu mai știu astăzi conform cărora opțiuni fundamentale să-și ia deciziile cotidiene, sau de lungă durată ale vieții lor, ce preferință urmează, ce priorități să-și stabilească, ce imagini conducătoare trebuie să-și aleagă. Căci instanțele de orientare anterioare nu mai sunt valabile.²⁶ Constatările lui Hans Kung sunt legate de instabilitatea contextului social-moral pe care a produs-o globalizarea. Cultura globală care s-a dezvoltat datorită depășirii barierelor de spațiu prin propagarea la nivel mondial a valorilor din diferite societăți, prin întâlnirea diferitelor culturi care s-au influențat reciproc, a determinat un oarecare relativism cultural și valoric. Totuși, globalizarea și diversitatea culturală nu se opun în maniera simplă a lui tertium non datur. Se poate spune cu certitudine că se formează deja o rețea densă de relații care leagă culturile una de alta în sensul interconectării globale. Problema este cum și pe ce cale culturile sunt legate și interconectate prin acomodare mutuale, opoziție sau rezistență, de exemplu, și nu cum poate persista diversitatea culturală consacrată în fața globalizării. Relativismul cultural, oricare ar fi rațiunile lui istorice, întâlnește în fenomenul globalizării o profundă provocare istorică.²⁷ Pentru criza pe care o descrie, Kung propune o soluție – morala, etica: fără morală, fără norme etice generale care îndatorează, în fapt fără *global standard* națiunile sunt în pericol ca, prin acumularea de probleme de-a lungul deceniilor, să fie manevrate spre o criză ce poate conduce în cele din urmă la colaps național, adică la ruină economică, la demontaj social și la catastrofă politică. Altfel spus, avem nevoie de reflecție asupra *ethos-ului*, asupra atitudinii morale fundamentale a omului; avem nevoie de *etică*, de învățături filozofice sau teologice cu privire la valorile și normele ce trebuie să conducă deciziile și acțiunile noastre. Criza trebuie înțeleasă ca șansă de a afla un *response* la *challenge*. Totuși, un răspuns al negativului nu ajunge dacă se vrea ca etica să nu se reducă la o tehnică a reparației pentru deficite și slăbiciuni. Trebuie să facem efortul de a da un *răspuns pozitiv* la întrebarea privind *ethos-ul* mondial.²⁸

Chiar dacă sunt percepute și consecințe negative a globalizării globalizarea, luată în sine, nu trebuie evaluată prin distincția bun sau rău, căci reprezintă un proces istoric cuprinzător, ancorat în structura civilizației, ce are consecințe bune sau mai puțin bune în funcție de contexte.²⁹

Transformările produse de globalizare și impactul pe care îl are la nivelul societăților, a culturii, a religiei, economiei, politicii sunt multiple și probabil se intercondiționează reciproc. Influențele asupra culturii, care, pe lângă beneficiile aduse prin deschiderea orizonturilor noi și a cunoașterii unor culturi noi, a adus cu sine și dezrădăcinări și dificultăți

²⁶ Marga, p. 28-29, citat din Hans Kung, *Projekt Weltethos*.

²⁷ Marga, p. 19-21.

²⁸ Marga, p. 29, citat din Hans Kung, *Projekt Weltethos*.

²⁹ Marga, p. 25.

de identitate. Pe acest fundal s-a evidențiat de către analiști resurgența religiei ca efect al globalizării. Hans Kung vede în *răspunsul religiei în situația de globalizare* o soluție nu doar pertinentă dar și necesară: democrația nu va supraviețui fără o coaliție a credincioșilor și a necredincioșilor în respect mutual; nu va fi pace între națiuni și civilizații fără o pace între religii; nu va fi pace între religii fără un dialog între religii; nu va fi o nouă ordine mondială fără un ethos global. Un astfel de ethos al umanității, nu este o nouă ideologie sau suprastructură; acest ethos nu face superfluu ethos-ul specific diferitelor religii și filozofii. Acest ethos mondial nu înseamnă o cultură mondială unică și nicio religie mondială unică. Exprimat pozitiv: ethos-ul global, un ethos mondial, este minimumul necesar de valori, de criterii și de atitudini fundamentale umane de care este nevoie pentru ca umanitatea să poată supraviețui.³⁰

Globalizarea și implicațiile ei au fost studiate, fiind probabil chiar un imperativ acest fapt și de către reprezentanți ai creștinismului, ai Bisericii. Una dintre opiniile exprimate în rândul creștinătății românești este aceea că globalizarea va cuprinde toate sferile de existență umană și va constitui modelul de societate la care va trebui să participe umanitatea în întregul ei. De aceea, în procesul nașterii noii economii și societăți mondiale, rolul Bisericii trebuie să fie acela de a se asigura că întreaga umanitate va fi beneficiara acestui proces, și nu numai o elită prosperă care controlează știința, tehnologia, comunicațiile și resursele planetei. Astfel, Biserica dorește și trebuie să militeze pentru o globalizare ce va fi în serviciul omului și a tuturor persoanelor.³¹ Scopurile și obiectivele pe care globalizarea le poate rezolva, precum protejarea surselor de apă, protecția mediului înconjurător (a stratului de ozon, a pădurilor, a ecosistemelor), exploatarea rațională a resurselor minerale, rezolvarea conflictelor interetnice și militare, controlul global al criminalității internaționale organizate, necesitatea luptei unitare împotriva terorismului internațional, reducerea diferențelor uriașe între țările sărace și bogate, etc. sunt justificabile în măsura în care nu neglijează natura divină a omului prin centrarea exclusivă pe latura sa umană, economică. Creștinismul accentuează nu doar ipostază de *homo religiosus* ci și omul *teandric* în care Dumnezeu este prezență nemijlocită în natura umană, nu doar obiect al căutărilor umane, este omul renăscut în Hristos. Globalizarea este justificată moral numai dacă rezultatele economice (câștigurile) vor fi urmate de o distribuție globală pe criterii sociale. Bogații și săracii sunt dator să conlucreze pentru îmbunătățirea standardelor de viață ale tuturor. În acest sens, bunăstarea materială este justificabilă ca deziderat numai în măsura în care este o rezultată a unei bune fraternități între oameni și a unei griji permanente pentru nevoile celorlalți, precum și o condiție de plecare în procesul desăvârșirii lor.³²

Religiile au funcționat rareori ca blocuri statice cu convingeri set (stabilite). Ele au fost întotdeauna adaptabile și în mișcare, modelate, dar și modelând mediul în care se manifestau. În cartea *Ignoranța Sfântă*, Olivier Roy susține că globalizarea facilitează

³⁰Marga, p. 31.

³¹cf. *Declarația de presă a Sinodului Mitropolitan al Ardealului*, mai 2002, <http://www.arhiepiscopia-ort-cluj.org/cultural/revista>.

³²Pr.conf.dr.Valer Bel, *Misiunea socială a Bisericii în contextul globalizării*, în *Biserică și multiculturalitate în Europa sfârșitului de mileniu*, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj Napoca 2001, p. 73-75.

detașarea religiei, culturii, și teritoriului, descoperind astfel tradiții religioase din culturi și naționalități specifice.³³

Impactul globalizării asupra religiei a fost observat și la nivelul pluralismului religios. Globalizarea, de asemenea, face religia mai pluralistă. Un anume tip de monopol religios de care au beneficiat bisericile ortodoxe din Europa Centrală, Biserica Catolică din America Latină, și hinduismul în India, va fi greu de susținut. Religia devine din ce în ce mai mult, chiar dacă în mod inegal, o chestiune de alegeri – dacă să creadă, dacă să îmbrățișeze un tip special de religie, și, în caz afirmativ, ce elemente sau sectă a religiei să îmbrățișeze. Religia nu mai este impusă de către culturile predominante.³⁴

Prin faptul că granițele și orice altfel de frontiere sunt depășite în procesul globalizării, aceasta oferă, de asemenea, o influență sporită diasporei etnice și religioase. Aceste comunități contribuie la natura schimbătoare a securității internaționale și reprezintă unul dintre tipurile cele mai importante de actori nestatali în relațiile internaționale. Globalizarea a estompat liniile dintre organizațiile religioase implicate în acțiuni de susținere, prozelitism, sau bunăstarea socială,³⁵ acest aspect putând avea și implicații negative prin susținerea, cu o mai mare ușurință, a organizațiilor teroriste. Globalizarea permite, de asemenea, membrilor diasporei să se alăture grupurilor religioase din țările lor de origine etnică. Internet-ul și biletele de avion ieftine, de exemplu, dau tinerilor musulmani, fără rădăcini, și înstrăinați în diaspora, posibilitatea de a construi noi identități, radicale prin aderarea la un ummah virtuală, sau comunitatea globală islamică. Un exemplu recent este Faisal Shahzad, așa-numitul Times bombardier Square.³⁶

Teologul Ioan I Ică jr. analizează procesul globalizării prin efectele ei în plan uman. Accelerarea dinamicii economiei și tehnologiei a determinat transformarea societăților industriale în societăți informaționale ceea ce a adus cu sine nu doar beneficii cât mai ales intensificarea inegalităților economice și tehnologice. Marcată de mutații tehnologice amețitoare, de creșterea dezordinilor și destrămarea coeziunii sociale, de explozia inegalităților și un adevărat apartheid social, de terorism, de violență, de forme noi de sărăcie, demoralizare și marginalizare, de criza muncii și șomaj endemic, creșterea pericolelor ecologice, lumea în curs de globalizare este rezultatul unei profunde mutații economice cu grave implicații nu doar sociale și culturale, ci ontologice și existențiale. [...]. În economia globală contează nu capitalul, nu munca, nu persoanele (...), nu materiile prime ci relația lor optimă, gestionare inteligentă și eficientă a informației, a resurselor și a muncii după criteriile absolute ale productivității, competitivității și rentabilității, potrivit unei raționalități pur calculatorii de tip fluid, monetar-informațional. [...]. În noua lume globalizată, economicul și tehnologicul se impun autoritar în fața tuturor celorlalte domenii: politic, social, cultural,

³³ Thomas, Scott M., *A Globalized God: Religion's Growing Influence in International Politics and Culture*, articol disponibil pe Internet, <http://www.longlooking.com/2011/10/a-globalized-god-religions-growing-influence-in-international-politics-and-culture/>, accesat în 02.03.2013.

³⁴/bid.

³⁵/bid.

³⁶ Thomas, Scott M., *A Globalized God: Religion's Growing Influence in International Politics and Culture*, articol disponibil pe Internet, <http://www.longlooking.com/2011/10/a-globalized-god-religions-growing-influence-in-international-politics-and-culture/>, accesat în 02.03.2013.

religios, toate în declin.³⁷ Marginalizarea factorului uman, din ecuația globalizării, în favoarea progresului poate părea un paradox atâta timp cât progresul ar trebui să vizeze sporirea calității umane. Cu toate acestea, implicațiile unei prosperități de dragul prosperității pot fi tocmai neglijarea aspectului uman. „Cucerită de piață, dopată de televiziune, sport sau internet, lumea globalizată trăiește în același timp, pe fondul unei crize generale a sensurilor vieții, un dezastru educațional și cultural global, simptom îngrijorător, dar sigur, al barbarizării societății viitorului. Cultura tradițională (antropologică) a societăților dispare sau se preface în spectacol sau marfă, cultura umanistă e eliminată tot mai mult de tehnosciența invadatoare și transformată într-o pseudo-știință; în locul unei transmițeri formative, cultura științifică se ultraspecializează, și toate fac locul mediocrității absolute a culturii de masă și de consum vehiculate de mediile electronice contemporane.³⁸ În contextul consecințelor globalizării evidențiate de către teologul ortodox, religia și Biserica poate avea rolul de sprijin uman și de promovare a valorilor morale, locul și rolul social al religiei fiind definitiv în spațiul social contemporan. „Purtător de sens și oferind un reper imuabil într-o lume în plină reconsiderare a însăși reperelor sale definitive, factorul religios joacă același rol și în spațiul individual unde servește reinterpretării și structurării valorilor și ierarhiilor, priorităților și conduitelor sociale ale indivizilor cu producerea, în același timp, a unei mutații de proporții la nivelul raporturilor dintre credincioși și instituția religioasă³⁹.”

Factorul religios poate avea rol atât de consolidare cât și de explicare: „de la transformările societale de substanță la impunerea pe agenda de securitate internațională a unui factor de risc precum terorismul, trecând prin explicitări de evoluții politice, transformări statale și societale, conflicte, mutații în viața cotidiană, factorul religios este unul dintre cele mai invocate resorturi explicative pentru o lume ce pare a recupera, după traversarea deșertului modernității și laicității, transcendentul incluzându-l în toate, de la viața cotidiană și până la funcționarea societății, statului, sistemului relațiilor internaționale.⁴⁰”

Globalizarea și-a pus amprenta asupra religiei și culturii în modalități diferite, transformându-le dar și retrezind într-o nouă formă sentimentul religios. „destinul tradițiilor și al religiilor în lumea globalizată este simptomatic. Tradițiile populare au devenit fie temă de speculații eseiste etnocentriste, fie folclor, fie obiect al științei etnografice, fie marfă și spectacol degradându-se sub formă de obiecte artisanale, turism folcloric sau spectacole folclorice destinate consumului privat al unei comunități care vede în ele un garant al consensului ei etno-istoric. Religiile, la rândul lor, fie se repliază, colectivist, identitar și antimodern în mișcări extreme de tip integrist sau fundamentalist, cu caracter radical, exclusivist și polemic, fie se dizolvă într-o religiozitate individuală difuză, eclectică, relativistă, anonimă și sincretică, dezangajată social și politic.⁴¹”

Ca o concluzie asupra fenomenului globalizării Daniel Daianu subliniază că „globalizarea creează oportunități extraordinare și aduce progres intens în anumite domenii;

³⁷ Ioan I. Ică jr., Geramo Marani, *Gândirea socială a Bisericii. Fundamente, documente, analize, perspective*, Ed. Deisis, Sibiu, 2002, p. 483.

³⁸ Ioan I. Ică jr., Geramo Marani, p. 485.

³⁹ Șerban Pavelescu, *Stat și Biserică în reconstrucția politică a societăților post-comuniste din Balcani: Element pentru o sociologie politică a Ortodoxiei, teză de doctorat*, București, 2011, p. 17.

⁴⁰ Antonela Capelle-Pogacean, Patrick Michel, Enzo Pace, *Religion(s) et identité(s) en Europe. L'Épreuve du pluriel*, Presses de la Fondation Nationale des Sciences Politiques, Paris, 2008, p. 17.

⁴¹ Ioan I. Ică jr., Geramo Marani, p. 489.

se creează totodată expectații foarte mari în cele mai diverse zone ale lumii. Dar acest progres este departe de a fi uniform. În plus, globalizarea poate tensiona la extrem structuri sociale și economice ce nu se pot adapta rapid. Aceste diferențe statice și dinamice pot cauza conflicte majore. [...]. Marea provocare pentru globalizare, pentru omenire, este cum să fie reduse sursele de fragmentare, de slăbire a coeziunii sociale, sentimentele de frustrare ale unor grupuri și comunități, “neînțelegerile” între civilizații. În acest context se pune problema “ordonării” sistemului internațional, în condițiile interjocului dintre forțe centrifuge și centripete. [...]. Fenomenul pe care îl numim globalizare merită să fie examinat în mod profund, pentru a-i înțelege complexitatea – toate dimensiunile și fațetele –, pentru a încerca să fructificăm șanse și avantaje și să reducem costuri.⁴²

Societatea actuală este mai fragmentată ca oricând, iar criza identității are actualitatea ei indiscutabilă. Gilles Lipovetsky, un mare sociolog francez consideră că epoca noastră nu restabilește domnia vechii morale ci iese din ea. Mai mult decât atât, pe fondul absenței moralei, nu numai că reperele au dispărut dar am ajuns să moștenim vidul în viața socială.⁴³ Criza morală indică apusul valorilor, identității și a condiției umane așa cum sunt înțelese acestea prin prisma principiilor morale. Modernitatea și globalizarea sunt factori generatori ai acestei crize sociale și morale. În ultimii ani se vorbește tot mai mult despre maladia lumii moderne (Bauman), iar Hans Kung consideră că la ora actuală criza puterilor conducătoare ale Occidentului a ajuns între timp o criză morală pe fondul distrugerii tradițiilor și a ordinilor sociale de până acum.

Modernitatea, prin globalizare aduce plusuri incomensurabile lumii noastre însă aduce și o diluare culturală și identitară și o relativizare valorică. Uniunea Europeană are astfel un mandat suplimentar de a rămâne puternică, și de a înțelege că desecularizarea și deficitul moral nu fac parte din identitatea sa ci sunt un efect al postmodernismului. Provocarea de a menține o Europă unită valoric nu e puțin lucru, dar Europa trebuie să demonstreze că multiculturalismul identitar trebuie să fie un punct un plus și nu o vulnerabilitate socială. Situația dată implică aproape imperativ o re poziționare valorică în contextul migrației, provocărilor tot mai diverse, dar mai ales ale globalizării. Este foarte important să existe sisteme de valori reale, puncte de reper socio-cultural și lideri europeni pentru o coeziune profundă a proiectului european.

BIBLIOGRAFIE:

Bauman, Zigmund, *Globalizarea și efectele ei sociale*, Antet, Prahova, 2005.

Bel, Valer, *Misiunea socială a Bisericii în contextul globalizării*, în *Biserică și multiculturalitate în Europa sfârșitului de mileniu*, Presa Universitară Clujeană, Cluj Napoca 2001.

Beyer, Peter & Beaman, Lori, *Religion, Globalization and Culture*, 2007.

Capelle-Pogacean, Antonela, Patrick Michel, Enzo Pace, *Religion(s) et identité(s) en Europe. L'Épreuve du pluriel*, Presses de la Fondation Nationale des Sciences Politiques, Paris, 2008.

⁴²<http://www.cerpe.ro/pub/study51ro.htm>.

⁴³Gilles Lipovetsky, *L'ère du vide. Essais sur l'individualisme contemporain*, Galimard 1992, pp. 8-20.

<http://www.cerpe.ro/pub/study51ro.htm>

Declarația de presă a Sinodului Mitropolitan al Ardealului, mai 2002, <http://www.arhiepiscopia-ort-cluj.org/cultural/revista>.

Hopkins, Dwight N., *Religions /Globalization. Theory and cases*, Duke University Press, Durham and London, 2001.

Ică jr., Ioan I., Geramo Marani, *Gândirea socială a Bisericii. Fundamente, documente, analize, perspective*, Deisis, Sibiu, 2002.

Jones, Andrew, *Globalizarea. Teoreticienifundamentali*, Ed. CA Publishing, Cluj-Napoca, 2011.

Lipovetsky, Gilles, *L'ere du vide. Essais sur l individualisme contemporain*, Galimard 1992.

Marga, Andrei, *Religia în era globalizării*, Ed. FundațieipentruStudiiEuropene, Cluj-Napoca, 2006.

Moyser, George, *Politics and religion in the modern world*, Routledge, London and New York, 1991.

Pavelescu, Șerban, *Stat și Biserică înreconstrucțiapolitică a societățilorpost-comunistedinBalcani: Elementepentru o sociologie politică a Ortodoxiei, teză de doctorat*, București, 2011.

Ritzer, George, *Globalizarea nimicului. Cultura consumului și paradoxurile abundenței*, Humanitas, București, 2010.

Scott, Thomas M., *A Globalized God: Religion's Growing Influence in International Politics and Culture*, articoldisponibilpe Internet, <http://www.longlooking.com/2011/10/a-globalized-god-religions-growing-influence-in-international-politics-and-culture/> , accesat la 31 martie 2013.

Scott, Thomas M., *The Global Resurgence of Religion and the Transformation of International Relations*, Palgrave Macmillan, 2005.